

Inför kabelförläggning till Marhults vindpark

Frivillig arkeologisk utredning steg 1, 2022

Granhult 3:1 & 2:2, Nottebäck med Granhults socken,
Uppvidinge kommun, Kronobergs län, Småland

Andreas Emilsson

Arkeologisk rapport 2022:5

MUSEIARKEOLOGI SYDOST
– en del av Kalmar läns museum

Inför kabelförläggning till Marhults vindpark

Frivillig arkeologisk utredning steg 1, 2022

Granhult 3:1 & 2:2, Nottebäck med Granhults socken,
Uppvidinge kommun, Kronobergs län, Småland

Författare
Copyright
Redaktion
Kartor

Andreas Emilsson
Kalmar läns museum 2022
Johan Åstrand, Stefan Siverud
Publicerade i enlighet med tillstånd
507-98-2848 från Lantmäteriverket
Kalmar läns museum
1400-352X

Förlag
ISSN

Abstract

Keywords: Marhult, wind power plant

The Department of Museum Archaeology at Kalmar County Museum has conducted a desk-based assessment combined with a field walk due to work concerning Marhult wind power plant in Uppvidinge municipality, Kronoberg County, Småland. Its main purpose was to determine

if ancient remains were present and evaluate the possibility of hidden ancient remains below ground.

Nothing of archeological interest was found.

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	9
Topografi och fornlämningsmiljö	10
Genomförande	13
Resultat	14
Kartstudie	14
Fältinventering	15
Tolkning och åtgärdsförslag	18
Referenser	19
Tekniska och administrativa uppgifter	20

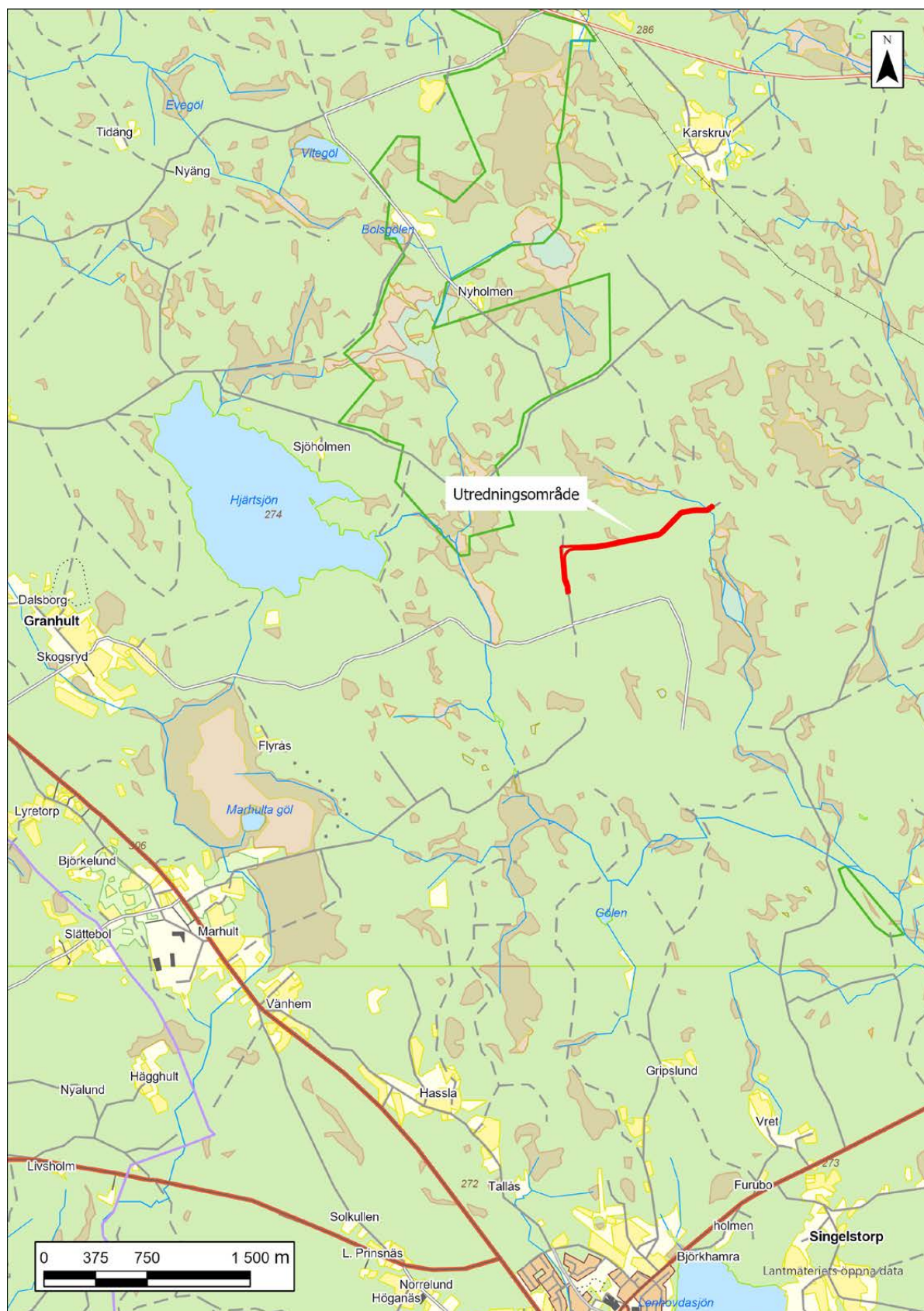

Karta över Kronobergs län med platsen markerad.

Sammanfattning

Den 20:e januari genomförde Museiarkeologi sydost en frivillig arkeologisk steg 1 utredning inom ett ca 3,4 hektar stort område av fastigheterna Granhult 3:1 & 2:2 (fig. 1). Steg 1 utredningen beställdes av Structor Miljöpartner AB.

Vid inventeringen påträffades inget av arkeologiskt intresse och inga ytterligare åtgärder föreslås. Inom området finns flera partier med blottat berg och block där stenen på flera platser spruckit. Den kuperade steniga marken bedöms ha låga förutsättningar för under mark dolda kontexter.

Figur 1. Översiktsplan med utredningsområde.

Inledning

Museiarkeologi sydost har på uppdrag av Structor Miljöpartner AB genomfört en frivillig steg 1 utredning inför en kabelförläggning till Marhults vindkraftspark. Området som berördes omfattade en 1,7 km lång sträcka med en bredd på ca 20 m utmed befintlig grusad skogsväg (fig. 1).

Uppdraget genomfördes i fält den 20 januari 2022.

Topografi och fornlämningsmiljö

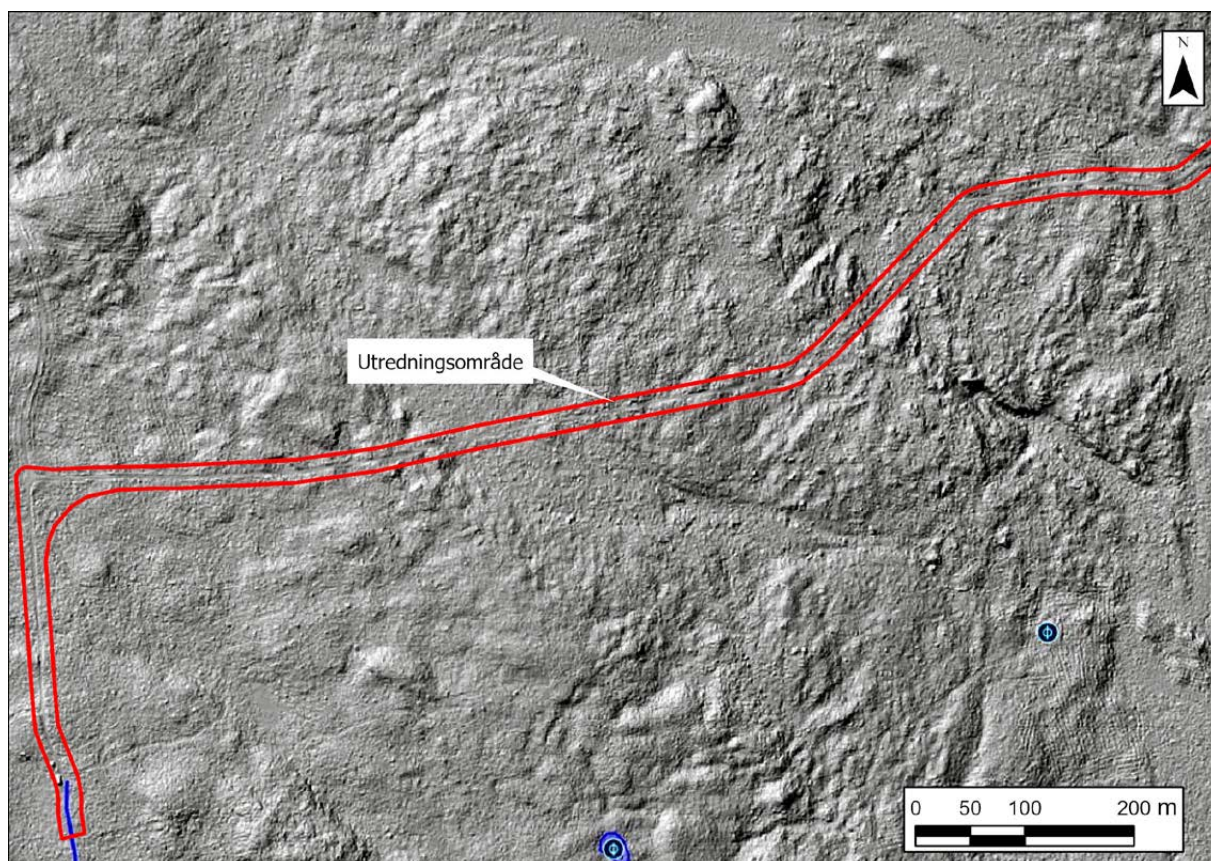
Terrängen inom utredningsområdet är kuperad med block och uppstickande berg (fig. 2). I några mellanliggande sänkor finns fuktigare mark. Höjdnivån i området varierar mellan ca 265–287 m.ö.h. där området är som högst i den västra delen och lägst i öster (fig. 3). Enligt SGUs bergartskarta domineras området av granitporfyr/ryolit.

Området är till största del skogbevuxet och domineras av tallskog i olika åldrar. Längs sträckan finns även partier med inslag av gran och i väster tangeras ett område med nyligen avverkad skog.

Utredningsområdet ligger inom ett område som historiskt tillhört Granhults socken som fram till 1837 var en egen socken. Idag ingår Granhult i Nottebäcks församling. Granhult har en medeltida träkyrka som uppfördes under 1200-talet (Ullén 1972: 277ff). Kyrkan har huvudsakligen kvar sin medeltida form och har bland annat bevarade äldre målningar och medeltida träskulpturer. I närområdet till kyrkan finns flera möjliga gravar och även fossil åkermark som indikerar en äldre kontinuitet på platsen. Området vid Granhults kyrka med intilliggande odlingslandskap är idag en kulturmiljö av riksintresse (Höglén 2014).

Figur 2. Ett stort flyttblock som låg intill utredningsområdet. Foto från nordväst.

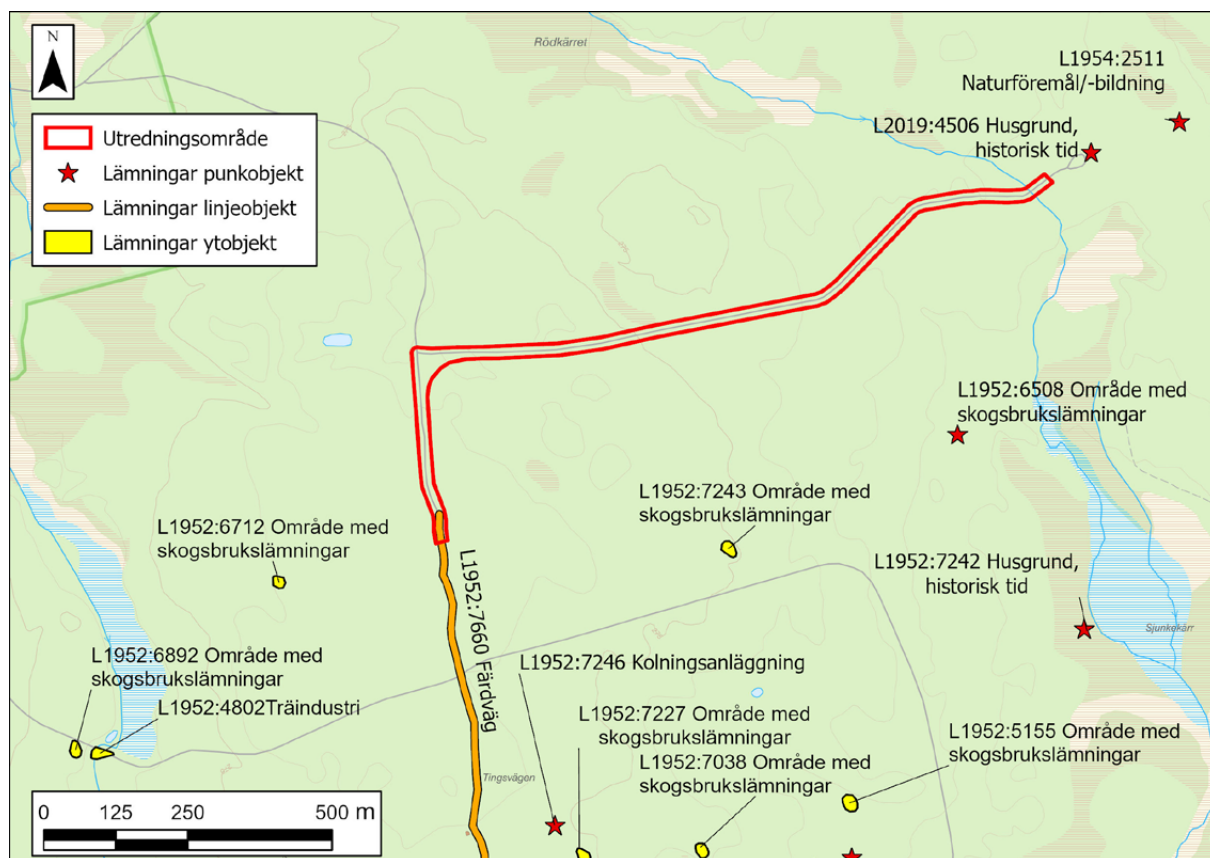
Figur 3. Höjdsuggningskarta med det aktuella utredningsområdet.

Det aktuella utredningsområdet ligger ca 4 km öster om Granhults by och saknar registrerade fornlämningar. Delar av en tingsväg (L1952:7660) som gått mellan Åseda och tinget i Lenhovda ligger inom utredningsområdet. Denna väg är dock i aktivt bruk och betraktas ej som fornlämning. I närområdet finns vidare ett stort antal skogsbrukslämningar i form av kolbottnar och kolarkojor (t.ex. L1952:7243 & L1952:6508) (fig. 4). Strax öster om utredningsområdet finns en historisk husgrund (L2019:4506). Många av de registrerade lämningarna i närområdet är kulturhistoriska lämningar och har påträffats vid frivilliga utredningar (t.ex Nilsson 2009).

I närområdet har det inför utbyggnaden av Tvinnesheda och Karskrus vindkraftsparker genomförts schaktningsövervakningar under 2020 och

2021/2022, som bland annat berört flera röjningsröseområden (Nilsson 2021, Nilsson m.fl pågående arbete). Dateringen av röjningsrösen från Tvinnesheda visade flera faser med start i tidig medeltid men framförallt med uppodling från 1700-tal och framåt. Vidare har ett flertal skogsbrukslämningar i form av kolbottnar, kolningsgropar och kolningskojor undersökts som påträffats vid schaktningsarbete.

När det gäller förhistoriska spår skriver Dr. Knut Kjellmark i Värends fornminnen att lite är känt gällande lämningar i socknen och han nämner ett par hällkistor samt gravar vid Vithult (Kjellmark 1933: 611ff). Han skriver vidare att endast en handfull fynd är kända i socknen, varav en senneolitisk pilspets som han hittat vid en skadad hällkista i Lyrestorp.

Figur 4. Registrerade fornlämningar i närområdet.

Uppvidinge är en del av Varend som har ett något avskärmat läge ett stycke bort från centralområdet mellan Helgasjön och Åsnen och utmärker sig genom en glesare bebyggelse och lägre andel odlingsmark. Inom vissa kärnområden har det i historisk tid funnits en högre andel odlad mark och förhållandevis stora byar (Höglin 1998: 47).

I samband med dessa finns också större sammanhang med förhistoriska lämningar, såsom exempelvis vid Lenhovda ca 5 km söder om det aktuella utredningsområdet. Där har det bland annat undersökts fossila åkermarksområden med dateringar från bronsålder och framåt (Åstrand & Traneskog 2021).

Genomförande

Undersökningen genomfördes i form av en översiktlig arkiv- och kartstudie samt en inventering i fält.

Den översiktliga studien av de historiska kartorna innebar att dessa rektifierades, d.v.s. rättades efter moderna kartor, och jämfördes med registrerade fornlämningar samt bebyggelse och markanvändning. Arkivstudien har inneburit en litteraturgenomgång samt en översiktlig genomgång av det topografiska arkivet på Smålands museum och tillgängliga digitala tjänster (SHM, Lantmäteriet etc.).

Inventeringen syftade till att leta efter såväl synliga lämningar som ytor där det bedömdes finnas

potential för under mark dolda lämningar såsom till exempel boplatser. Vid inventeringstillfället fanns det sporadiska små fläckar med snö. Dessa var dock inte yttäckande och bedömdes ha en obetydlig påverkan. Vid inventeringen användes en jordsond för att upptäcka förekomst av kol för att identifiera potentiella kolbottnar och kolningsgropar. Marken hade dock en lätt tjäle som påverkade metoden något.

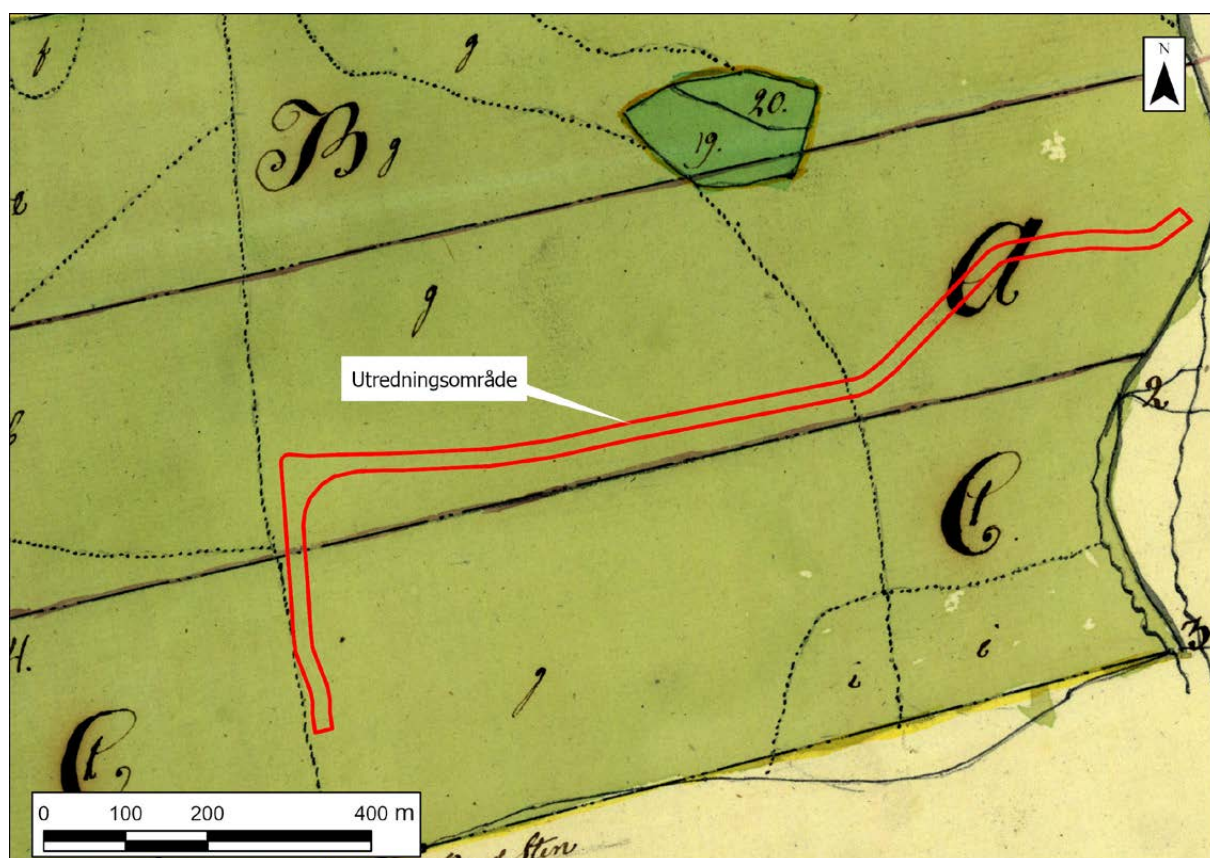
Inmätning har gjorts med RTK-GPS i koordinatsystem Sweref99 TM. Dokumentation i fält har gjorts digitalt med hjälp av Esri Collector/dokumentationssystemet IDA.

Resultat

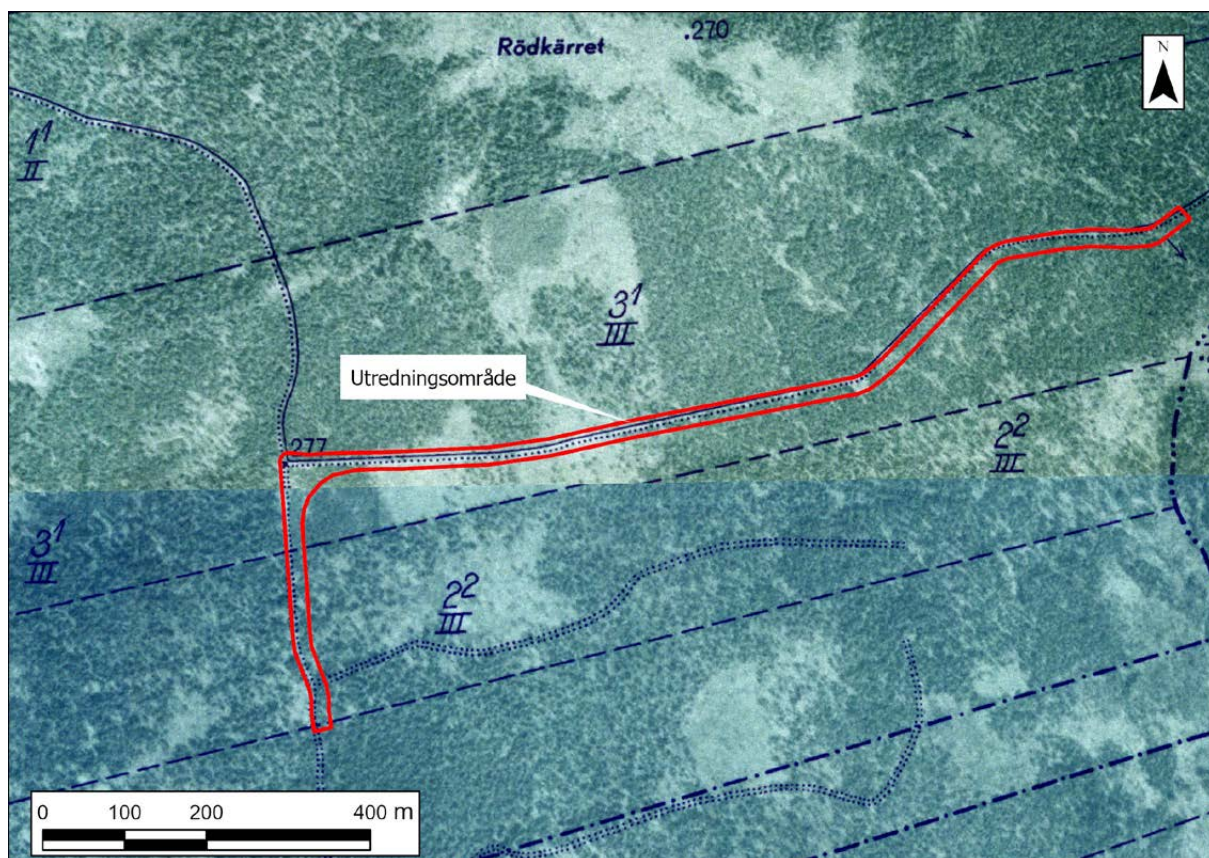
Kartstudie

Den äldsta tillgängliga kartan över området i lantmäteriets digitala arkiv är storskifte på utmark/utägor från 1775 (LMS: Granhult 1–3, 1775). På kartan ligger det aktuella området helt inom skogsmark i ett område som beskrivs som "...fukt och stenbundna timber mark". I protokollet som vidare beskriver marken står det att skogen i området är "obelägen" och "vart ett hem-

man behåller sina vanliga hagar och svedjehygge; men den öfriga skogen, blir hädanefter som hit till samfäldt och till alla hemmans behof odelt..." En ny storskifteskarta upprättas år 1817 som är mer detaljerad där även skogen blir uppdelad (LMS: Granhult 1–3, 1817) (fig. 5). Inga nya hagar eller bebyggelse finns upptagen vid det aktuella området men jämfört med den tidigare skifteskartan finns nu flera utritade vägar, dels den skogsväg

Figur 5. Karta på storskifte på utmark/utägor 1817 med det aktuella utredningsområdet (LMS: 1817, Granhults socken Granhult 1–3). På kartan ligger det aktuella området inom skogsmark och det går att se två vägar som tangerar det.

Figur 6. På de ekonomiska kartorna från 1952 ligger hela utredningsområdet som skogsmark (RA: 5F4d52 & 5F5d52).

som löper i den västra delen av utredningsområdet och som delvis utgjort den gamla Tingsvägen (se kapitel om fornlämningsmiljön), samt en väg/stig som korsar den centrala delen av utredningsområdet och löper vidare till en hage norr därom. Idag fanns en ej grusad skogsväg söder om dagens väg, i ungefär samma läge, som skulle kunna vara en rest av denna. Ingen spår kunde dock iakttas norr om dagens väg.

Det finns vidare ett protokoll över laga skifte 1857 som beskriver ett ägoskifte mellan Granhult Kyrkotorp och Granhults Norre- och Södregård (LMS: Granhult 1-3, 1857). Ingen karta finns dock tillgänglig över detta.

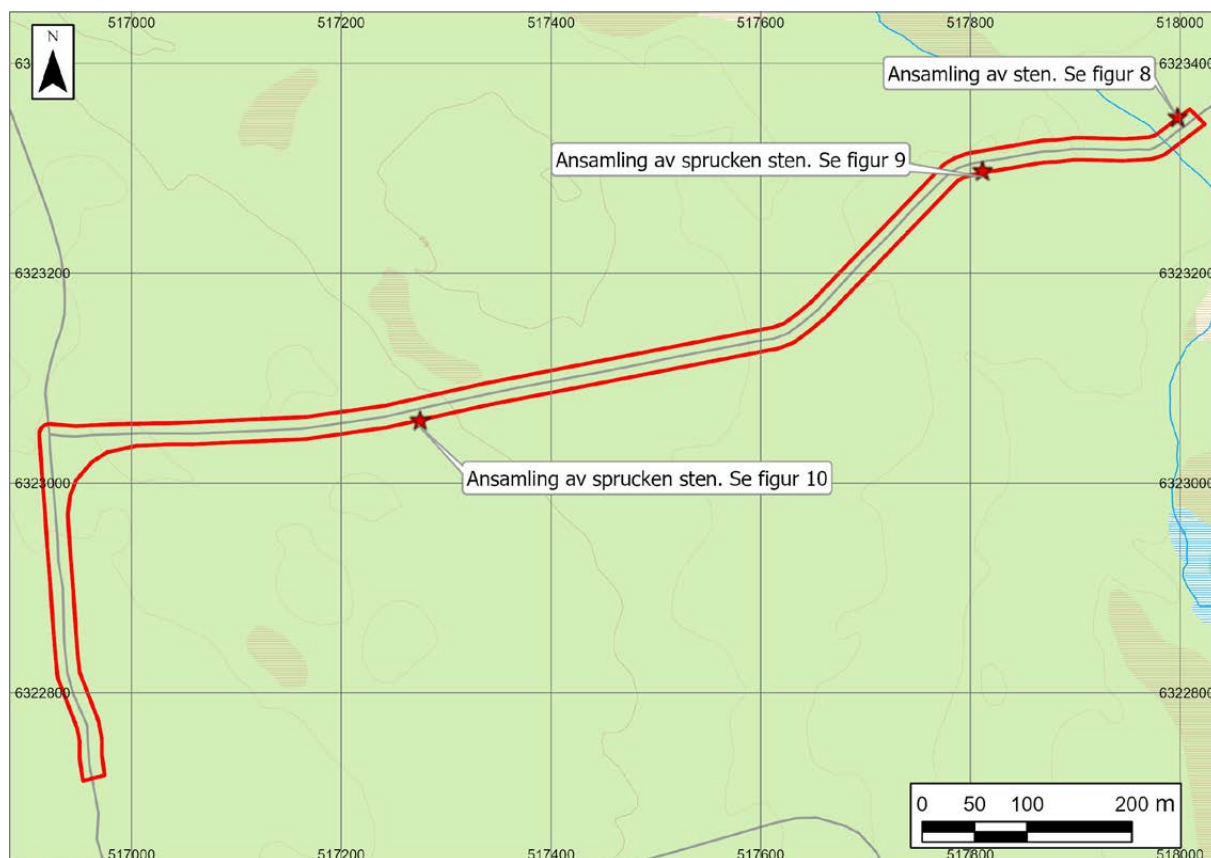
Vid ett hopp fram till de ekonomiska kartorna från 1952 ligger det aktuella området fortsatt som skogsmark (5F4d52 & 5F5d52). Vägarna inom ut-

redningsområdet har dock förändrats och har fått samma sträckning som de har idag. Den mindre väg/stig som korsade den centrala delen av utredningsområdet är dock inte längre utsatt (fig. 6). Det hänger sannolikt samman med att den hagmark som fanns strax norr om utredningsområdet hade förlorat sin funktion.

Fältinventering

Inventeringen omfattade hela området med syfte att leta efter synliga lämningar samt ytor där det bedömdes finnas potential för under mark dolda lämningar.

Inom det aktuella utredningsområdet påträffades inga synliga arkeologiska lämningar. Markförhållandena med den kuperade steniga/blockiga terrängen utgör inte optimala förutsättningar för till exempel äldre boplatser. Möjligheten att det finns

Figur 7. Översiktskarta med några av de ovan diskuterade sammanhangen markerade.

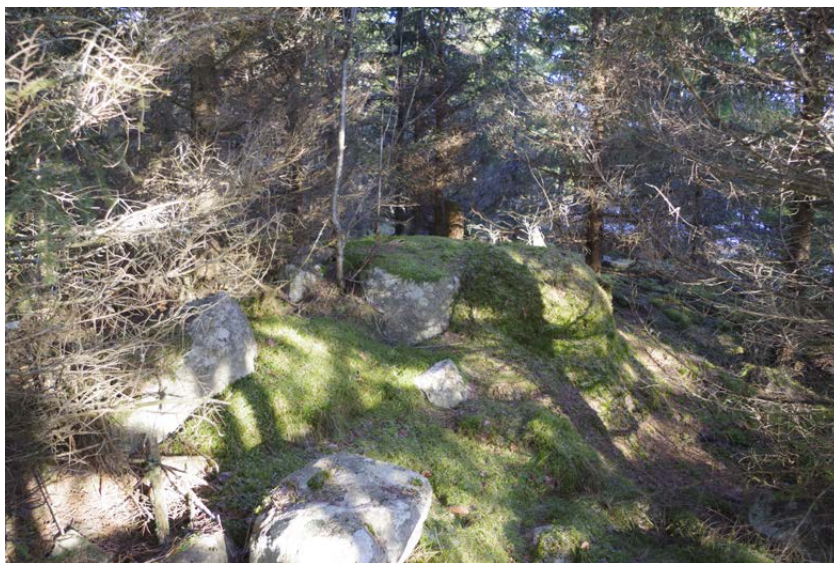
skogsbrukslämningar såsom kolbottnar som inte syns ovan mark går dock inte helt utesluta med tanke på den omkringliggande fornlämningsmiljön. Sannolikheten bedöms dock som låg och provstick gjordes med jordsond inom potentiella lägen för kolningslämningar utan resultat.

Längst i väster fanns en stenansamling i samband med kanten på en mindre höjdsträckning. Initialt tolkades denna som ett möjligt röjningsröse, men efter närmare bedömning hade det en otydlig struktur med både block och mindre sten och troligen är det en naturlig ansamling (fig. 7 & 8).

Området uppvisar vidare flera partier med sprucken sten från både berg och block. Bedömningen är att bergarten naturligt fallit sönder/spruckit och det fanns flera tydliga exempel på detta. Två större sammanhang har markerats ut på figur 7, se även fig. 9 och 10. Inga spår efter borrhål, kilar eller annat som kan tyda på en äldre stenbrytning framkom heller.

I kanterna på den skogsväg som löper genom området finns vidare flera gropar som tydligt är kopplade till anläggandet av vägen.

Figur 8. Ansamling av sten mellan 0,2 och 0,8 m i storlek. Den ligger i kanten på mindre höjd och bedöms ej som en fornlämning. Foto från sydväst.

Figur 9. Parti med ansamling av sprucket berg. En berghäll finns delvis synlig. Foto från väster.

Figur 10. Område med uppstickande berg som delvis spruckit. Foto från öster.

Tolkning och åtgärdsförslag

Inom utredningsområdet hittades inga synliga arkeologiska spår och förutsättningen för arkeologiska kontexter under mark bedöms som låg på grund av den kuperade terrängen och den stenbundna marken. De historiska kartorna gav inte heller några direkta indikationer på intressanta lägen eller bruk. Trots det går dock inte helt utesluta att det kan finnas rester av framför allt kolning dolda under mark utifrån den omkring-

liggande fornlämningsmiljön, men då flera potentiella lägen för detta översiktligt provstuckits med jordsond bedöms risken som liten.

Inga ytterligare arkeologiska insatser föreslås. Länsstyrelsen i Kronobergs län är ansvarig myndighet och kan komma att göra andra bedömningar än de här föreslagna.

Referenser

Höglin, S. 1998. *Kronobergs län. Agrarhistorisk landskapsanalys. Länshistorik.* Landskapsprojektet rapport 1998:1. Riksantikvarieämbetet, Smålands museum.

Höglin, S. 2014. *Granhult – Fördjupad beskrivning av en kulturmiljö av riksintresse.* Länsstyrelsen i Kronobergs län.

Kjellmark, K. 1933. *Värends fornminnen. Granhults socken.*

Nilsson, H. 2009. *Karskruv. Arkeologisk utredning inför en planerad vindkraftanläggning. Uppvidinge kommun, Kronobergs län, Granhult, Lenhovda och Nottebäcks socknar, Småland.*

Nilsson, N. 2021, under utgivning. *Fossil åkermark vid Tvinnesheda vindkraftpark. Arkeologisk schaktningsövervakning 2020. Tvinnesheda, Åseda 108:1 m. fl. Åseda socken, Uppvidinge kommun, Kronobergs län, Småland.* Arkeologisk rapport, Kalmar läns museum.

Ullén, M. 1973. *Granhult och Nottebäck. Sveriges kyrkor. Småland band II.*

Åstrand, J & Traneskog, T. 2021. *Lenhovda södra Industriområde. Förundersökning av fossil åkermark och boplats 2020. L1954:5744, L1954:5745, L2020, L2020:9319 och L2020:9320. Lenhovda 112:1, Lenhovda socken, Uppvidinge kommun, Kronobergs län, Småland.* Kalmar läns museum rapport 2021:12.

Kartmaterial och skiftesprotokoll Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS)

Storskifte på utmark/utägor 1775. Granhults socken, Granhult 1–3.

Storskifte på utmark/utägor 1817. Granhults socken, Granhult 1–3.

Laga skifte 1857. Granhults socken, Granhult 1–3.

Rikets allmänna kartverk

Ekonomiska kartan, Hassla, 5F4d52, 1952

Ekonomiska kartan, Karskruv, 5F5d52, 1952

Tekniska och administrativa uppgifter

Kalmar läns museums dnr: 33-5-2022
Projektnummer KLM: A2221
Uppdragsgivare: Structor Miljöpartner AB.
Landskap: Småland
Kommun: Uppvidinge
Socken: Nottebäck med Granhult
Fastighet: Granhult 3:1 & 2:2
Fornlämningsnr: -
X koordinat: 6323138 (N)
Y koordinat: 517543 (E)
Latitud: 57.051346
Longitud: 15.289198
M ö h: 265–287
Fältarbetstid: 20:e januari 2022
Antal arbetsdagar: 1
Personal: Andreas Emilsson
Foto, Du-nummer: Du381
Dokumentation: All dokumentation förvaras på KLM.
Inmätning: Sweref 99 TM och RH2000.

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

